GENERALINIO ADVOKATO NIILO JÄÄSKINEN IŠVADA, pateikta 2010 m. balandžio 22 d.[1]

I — Įžanga

1. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 1999 m. kovo 18 d. Bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis (toliau – bendrasis susitarimas), esančio 1999 m. birželio 28 d. Tarybos direktyvos 1999/70/EB dėl Europos profesinių sąjungų konfederacijos (ETUC), Europos pramonės ir darbdavių konfederacijų sąjungos (UNICE) ir Europos įmonių, kuriose dalyvauja valstybė, centro (CEEP) bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis priede, 8 punkto išaiškinimo[2].

2. Šis prašymas pateiktas nagrinėjant bylą tarp F. Sorge ir jos darbdavės *Poste Italiane SpA* (toliau – *Poste Italiane*) dėl jos darbo sutarties sąlygos, kurioje numatyta, kad sutartis sudaryta terminuotai, ir kurioje nebuvo nurodytos nei pavaduojamų darbuotojų pavardės, nei priežastys, dėl kurių šie darbuotojai nebuvo darbe. Pagal nacionalinės teisės aktus, galiojusius iki Direktyvos 1999/70 perkėlimo, ši informacija turėjo būti nurodyta tokioje darbo sutartyje. Tačiau pagal 2001 m. rugsėjo 6 d. Įstatyminį dekretą Nr. 368[3] (toliau – Įstatyminis dekretas Nr. 368/2001), kuris *ratione temporis* taikomas nagrinėjamai sutarčiai, tokia pareiga nebenustatyta.

3. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą suteikia Teisingumo Teismui galimybę patikslinti ir plėtoti teismo praktiką, kurią jis suformavo sprendimuose *Mangold* ir *Angelidaki ir kt.*[4]. Jo prašoma įvertinti santykį tarp minėto nacionalinės teisės pakeitimo ir sąvokos „darbuotojams teikiamos bendros apsaugos (sumažinimas) susitarimo taikymo srityje“, kuri numatyta susitarimo 8 punkto 3 dalyje. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat prašo paaiškinti, kokį poveikį pagrindinei bylai turės galima nacionalinio įstatymo neatitiktis bendrajam susitarimui[5].

1 — Originalo kalba: prancūzų.

2 — OL L 175, p. 43; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 3 t., p. 368.

3 — Įstatyminis dekretas dėl Direktyvos 1999/70 įgyvendinimo (GURI, Nr. 235, 2001 m. spalio 9 d.).

4 — 2005 m. lapkričio 22 d. Sprendimas *Mangold* (C-144/04, Rink. p. I-9981) ir 2009 m. balandžio 23 d. Sprendimas *Angelidaki ir kt.* (C-378/07–C-380/07, Rink. p. I-3071).

5 — Šis teismas neseniai kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą byloje su *Poste Italiane*, taip pat susijusioje su Įstatyminiu dekretu Nr. 368/2001 ir bendrojo susitarimo 8 punktu; žr. bylą *Vino* (C-20/10, šiuo metu nagrinėjama Teisingumo Teisme).

II — Teisinis pagrindas

A — *Sąjungos teisė* [6]

4. Direktyva 1999/70 priimta EB 139 straipsnio 2 dalies pagrindu [7] ir, remiantis jos 1 straipsniu, ja siekiama „įgyvendinti bendrąjį susitarimą <...>, sudarytą <...> tarp bendrųjų skirtingų pramonės šakų organizacijų (ETUC, UNICE ir CEEP) [8] ir pateikiamą šios direktyvos priede“.

5. Iš šios direktyvos 3, 6, 7, 13–17 konstatuojamųjų dalių, taip pat preambulės pirmos–trečios pastraipų ir bendrojo susitarimo bendrosios dalies 3, 5–8 ir 10 punktų matyti, kad:

— sukūrus vidaus rinką turėtų pagerėti Europos bendrijos darbuotojų gyvenimo ir darbo sąlygos suderinus šias sąlygas, kartu išlaikant pasiektus rezultatus, visų pirma kalbant apie užimtumo formas, kurios nėra pagrįstos neterminuotomis sutartimis, kad būtų pasiekta reikiama pusiausvyra tarp lankstaus darbo organizavimo ir darbuotojų saugumo;

— kai valstybės narės negali deramai pasiekti šių tikslų, nuspręsta esant tinkama siūlyti teisiškai įpareigojančią Bendrijos priemonę, parengtą glaudžiai bendradarbiaujant su socialiniais partneriais,

— bendrojo susitarimo šalys pripažįsta, kad, viena vertus, neterminuotos sutartys yra ir bus bendriausia darbdavių ir darbuotojų darbo santykių forma, nes jos padeda gerinti pagal jas dirbančių darbuotojų gyvenimo kokybę bei darbo rezultatus, tačiau, kita vertus, terminuotos darbo sutartys tam tikromis aplinkybėmis atitinka ir darbdavių, ir darbuotojų interesus,

— bendrajame susitarime nurodyti su darbu pagal terminuotas sutartis susiję bendrieji principai ir minimalūs reikalavimai, be kita ko, nustatant bendruosius pagrindus, kurie užtikrintų vienodų sąlygų taikymą pagal terminuotas sutartis dirbantiems darbuotojams, apsaugant juos nuo diskriminavimo, ir kurie

6 — Kadangi pagrindinė byla susijusi su 2001 m. rugsėjo 6 d. Įstatyminio dekreto išaiškinimu, bus pasiremta EB sutarties nuostatomis laikantis numeracijos, taikomos iki Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo įsigaliojimo.

7 — EB 139 straipsnio 2 dalyje numatyta, jog socialiniai partneriai gali bendrai prašyti, kad Bendrijos lygmeniu sudaryti susitarimai būtų įgyvendinami Tarybos sprendimu, priimtu remiantis Komisijos pasiūlymu.

8 — T. y. Europos profesinių sąjungų konfederacija, Europos pramonės ir darbdavių konfederacijų sąjunga (nuo 2007 m. vadinama *BusinessEurope*) ir Europos įmonių, kuriose dalyvauja valstybė, centras.

neleistų piktnaudžiauti paeiliui sudarant terminuotas darbo sutartis ar nustatant terminuotus darbo santykius nurodant, kad valstybės narės ir socialiniai partneriai turi nustatyti detalias priemones, kurios įgyvendintų šiuos principus ir reikalavimus, atsižvelgiant į konkrečioms nacionalinėms, sektorių ir sezoninėms situacijoms būdingas aplinkybes,

— taip Europos Sąjungos Taryba laikėsi nuomonės, kad direktyva yra tinkamas instrumentas bendrajam susitarimui įgyvendinti, nes ji įpareigoja valstybes nares pasiekti tam tikrą rezultatą, bet valstybės narės gali pasirinkti įgyvendinimo formą ir būdus,

— kiek tai konkrečiai susiję su bendrajame susitarime vartojamomis, bet jame konkrečiai neapibūdintomis sąvokomis, Direktyvoje 1999/70 leidžiama valstybėms narėms pačioms jas apibrėžti pagal savo nacionalinę teisę ir (arba) praktiką, jeigu pastarosios atitinka bendrojo susitarimo turinį, ir

— susitariančiųjų šalių nuomone, terminuotų darbo sutarčių, grindžiamų objektyviomis priežastimis, taikymas neleidžia piktnaudžiauti kenkiant darbuotojams.

6. Bendrojo susitarimo 1 punkte apibrėžtas dvejopas susitarimo tikslas ir remiamasi, pirma, „nediskriminavimo principo“, kuris įtvirtintas 4 punkte, laikymusi, antra, neleidžiančiomis piktnaudžiauti paeiliui sudarant terminuotas darbo sutartis ar nustatant terminuotus darbo santykius priemonėmis, numatytomis 5 punkte.

7. Bendrojo susitarimo taikymo sritis 2 punkte numatyta taip: „pagal terminuotas darbo sutartis dirbantiems darbuotojams“, kurių sąvoka apibrėžta 3 punkte, „kurių darbo sutartį arba darbo santykius apibrėžia kiekvienos valstybės narės teisė, kolektyvinės sutartys ar praktika“.

8. Bendrojo susitarimo 8 punkte „Įgyvendinimo nuostatos“ numatyta:

„1. Valstybės narės ir (arba) socialiniai partneriai gali toliau taikyti arba priimti darbuotojams palankesnes nei šiame susitarime išdėstytas nuostatas.

<...>

3. Šio susitarimo įgyvendinimas nėra teisėtas pagrindas sumažinti darbuotojams teikiamą bendrą apsaugą susitarimo taikymo srityje.

<...>

5. Ginčams ir skundams, kylantiems dėl šio susitarimo taikymo, užkertamas kelias ir jie sprendžiami pagal nacionalinę teisę, kolektyvines sutartis ir praktiką.

<...>“

B — *Nacionalinės teisės aktai*

1. Panaikinti teisės aktai

9. 1962 m. balandžio 18 d. Įstatymo Nr. 230 dėl terminuotų darbo sutarčių [9] (toliau – Įstatymas Nr. 230/1962) su vėlesniais pakeitimais 1 straipsnio 1–4 dalyse buvo numatyta:

„Darbo sutartis yra laikoma neterminuota, išskyrus toliau nurodytas išimtis.

9 — GURI, Nr. 125, 1962 m. gegužės 17 d., p. 2010.

Sutarties terminas gali būti nustatytas:

<…>

a) kai įdarbinimu siekiama pavaduoti nesančius darbuotojus, kurie turi teisę išsaugoti darbo vietą, jei terminuotoje darbo sutartyje nurodoma pavaduojamo darbuotojo pavardė ir pavadavimo priežastis;

<...>

Rašytiniame dokumente nenustatytas sutarties galiojimo terminas yra negaliojantis.

Rašytinio dokumento kopiją darbdavys turi perduoti darbuotojui.

<...>“

2. Galiojantys teisės aktai

10. Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 11 straipsnio 1 dalimi nuo 2001 m. spalio 24 d. buvo visiškai panaikintas Įstatymas Nr. 230/1962, nurodžius, kad Italijos

vyriausybė ėmėsi priemonių remdamasi įstatymu, kuris ją įgaliojo priimti tokiems Bendrijos teisės aktams, kaip antai Direktyva 1999/70, perkelti reikalingas normas [10].

III — Pagrindinė byla ir prašymas priimti prejudicinį sprendimą

11. Šio įstatyminio dekreto nagrinėjamu atveju taikytinos redakcijos [11] 1 straipsnio 1–3 dalys suformuluotos taip:

„1. Darbo sutartis gali būti terminuota dėl techninių, gamybos, organizavimo ar darbuotojų pavadavimo priežasčių.

2. Sutarties galiojimo termino nustatymas negalioja, jeigu jis tiesiogiai ar netiesiogiai nėra numatytas rašytiniame dokumente, kuriame įvardijamos 1 dalyje numatytos priežastys.

3. Rašytinio dokumento kopiją darbdavys turi perduoti darbuotojui per penkias darbo dienas, skaičiuojamas nuo dienos, kai pradedama dirbti. <…>“

12. 2004 m. rugsėjo 29 d. F. Sorge su *Poste Italiane* sudarė terminuotą darbo sutartį, pagal kurią ji buvo įdarbinta „dėl pavadavimo priežasčių, susijusių su konkrečiu reikalavimu pavaduoti Apulijos Bazilikatos Korespondencijos centro pristatymo skyriuje dirbančius darbuotojus nuo 2004 m. spalio 1 d. iki 2005 m. sausio 15 dienos“.

13. 2008 m. vasario 18 d. F. Sorge pateikė ieškinį *Poste Italiane*, prašydama *Tribunale di Trani – Sezione Lavoro* (Italija) (toliau – *Tribunale di Trani*), kad darbo sutartyje numatyta sąlyga dėl darbo sutarties termino būtų pripažinta neteisėta. Grįsdama savo prašymą ji nurodė, kad pavaduojamų darbuotojų pavardės ir pavadavimo priežastis nebuvo nurodytos sutartyje, nors įdarbinant pagal terminuotą darbo sutartį dėl pavadavimo reikalaujama, kad pagal Įstatyminį dekretą Nr. 368/2001 ši informacija vis dėlto būtų nurodyta.

14. *Poste Italiane* neigia, kad tokia pareiga egzistuoja, ir teigia, kad Įstatymo Nr. 230/1962 1 straipsnio 2 dalies b punktas buvo panaikintas Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 11 straipsniu, kuris taikomas *ratione temporis*, ir nebuvo pakeistas jokia kita analogiško turinio nuostata.

10 — Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 preambulėje nurodyta, kad jis buvo priimtas įgyvendinant 2000 m. gruodžio 29 d. Įstatymą Nr. 422 dėl įgaliojimų suteikimo ir, be kita ko, taikant jo 1 straipsnį ir B priedą, kuriame nurodyta Direktyva 1999/70 (GURI, Nr. 16, 2001 m. sausio 20 d., p. 5).

11 — Ginčijama sutartis buvos sudaryta iki įsigaliojant 2007 m. gruodžio 24 d. Įstatymui Nr. 247 (GURI, Nr. 301, 2007 m. gruodžio 29 d., p. 3), kuriuo Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 1 straipsnio pradžioje įtraukta, kad „darbo sutartis iš principo sudaroma neterminuotai“.

15. Tribunale di Trani 2008 m. birželio 9 d. nutartimi nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui tokius prejudicinius klausimus [12]:

„1. Ar Direktyvos 1999/70/EB priede esančio bendrojo susitarimo 8 punktą reikia aiškinti taip, kad juo draudžiama tokia nacionalinės teisės nuostata (kokia įtvirtinta Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 1 ir 11 straipsniuose), kuria, perkeliant <...> Direktyvą 1999/70/EB <...>, buvo panaikintas Įstatymo Nr. 230/1962 1 straipsnio 2 dalies b punktas, pagal kurį „terminuota darbo sutartis“ galėjo būti sudaryta „jeigu (buvo) įdarbinama siekiant pavaduoti nesančius darbuotojus“, turėjusius „teisę išsaugoti darbo vietą, jeigu terminuotoje darbo sutartyje“ buvo „nurodyta pavaduojamo darbuotojo pavardė ir jo pavadavimo priežastis“, pakeičiant jį nuostata, kurioje nebenumatoma tokia sukonkretinimo pareiga?

2. Jeigu į pirmąjį klausimą bus atsakyta teigiamai: ar nacionalinis teismas turi netaikyti Bendrijos teisei prieštaraujančios nacionalinės teisės nuostatos?“

16. Ieškovė ir atsakovė pagrindinėje byloje, Italijos vyriausybė, Europos Bendrijų Komisija pateikė rašytines ir žodines pastabas. Nyderlandų vyriausybė pateikė tik rašytines pastabas.

IV — Analizė

A — *Įžanga*

17. Ieškovė pagrindinėje byloje 2009 m. liepos 1 d. [13] pateiktose rašytinėse pastabose pabrėžia, kad proceso reikšmė yra ypač didelė nes, pirma, teismuose nagrinėjama apie 15 000 bylų tarp *Poste Italiane* ir jos darbuotojų, antra, Italijos pirmosios, apeliacinės ir aukščiausiosios instancijos teismai jau priėmė arba rengiasi priimti sprendimus dėl prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodytų nuostatų.

18. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, grįsdamas savo prašymą, taip pat pabrėžia, kad yra nemažai bylas iš

12 — 2008 m. balandžio 21 d. nutartimi *Tribunale di Trani* jau iškėlė Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 1 ir 11 straipsnių atitikties Konstitucijai klausimą, kurį *Corte Costituzionale* išsprendė 2009 m. liepos 8 d. Sprendime Nr. 214.

13 — Reikia pabrėžti, kad, kitaip nei nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, visos šalių pateiktos pastabos pateiktos po to, kai buvo priimtas minėtas Sprendimas *Angelidaki ir kt.*

esmės nagrinėjusių teismų sprendimų, kuriuose išaiškintas nagrinėjamas įstatyminis dekretas, o šie išaiškinimai visiškai skirtingi. Be daugybės sprendimų, kuriuos F. Sorge nurodė savo rašytinių pastabų priede, per teismo posėdį taip pat nurodyti keli šioje srityje neseniai priimti *Corte suprema di cassazione* ir *Corte costituzionale* sprendimai [14]. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo informacija ir įvairūs duomenys, kuriuos byloje pateikė suinteresuotosios šalys, iš tiesų kelia tam tikrą painiavos jausmą dėl nacionalinės teisės turinio šioje srityje.

19. Pirmiausia priminsiu kelis pagrindinius principus, kurie gali būti gairės aiškinant normas, priimtas socialinės politikos srityje. Iš EB 136 ir paskesnių straipsnių aišku, kad valstybės narės išsaugo kompetenciją šioje srityje ir kad priemonėse, kurių imamasi šioje srityje, turi būti atsižvelgiama į įvairias nacionalinės patirties formas, taip pat į poreikį išlaikyti Bendrijos ekonomikos konkurencingumą.

20. EB 139 straipsniu siekiama skatinti kolektyvines derybas Bendrijos lygiu ir net pripažinti, kad socialiniai partneriai turi savarankišką teisėkūros kompetenciją. Šios nuostatos pagrindu priimtame bendrajame susitarime dėl terminuotų sutarčių nustatyti tik minimalūs reikalavimai ir numatyti *a priori* vienas kitam prieštaraujantys tikslai, kurie reikalauja kompromiso, t. y. būtent siekti geresnės pusiausvyros tarp lankstaus darbo laiko organizavimo įmonėms ir darbuotojų darbo saugos [15], taip pat atsižvelgti į konkrečių nacionalinių, sektorinių ar sezoninių situacijų realijas [16].

21. Nagrinėjant prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodytų nuostatų turinį negalima pamiršti šių įvairių svarstymų. Mano manymu, nors, esant abejonių, nacionalinės darbo teisės normos, kurios yra apsauginio pobūdžio kaip ir individualių darbo sutarčių sąlygos, turi būti aiškinamos silpnesnės šalies, t. y. darbuotojo, naudai, kolektyvinių susitarimų nuostatos vis dėlto turi būti suprantamos griežtai, kad nebūtų iškreipta susitariančiųjų šalių valia [17]. Todėl į taikymą apribojančius kriterijus, kurie numatyti bendrojo susitarimo

14 — *Poste Italiane* po posėdžio pateikė Teisingumo Teismui 2009 m. liepos 8 d. *Corte Costituzionale* priimtą Sprendimą Nr. 214, taip pat tris *Corte Suprema di Cassazione, Sezione Lavoro* priimtus sprendimus (Sprendimą, priimtą 2009 m. lapkričio 26 d. ir 2010 m. sausio 14 d., Nr. R.G.N. 22536/2008; Sprendimą, priimtą 2009 m. lapkričio 26 d. ir 2010 m. sausio 14 d., Nr. R.G.N. 21956/2008 ir 22465/2008; Sprendimą, priimtą 2009 m. gruodžio 10 d. ir 2010 m. sausio 27 d., Nr. R.G.N. 20577/2006).

15 — Naujadaru *flexicurité* (prancūzų k. – darbo rinkos lankstumo ir užimtumo garantijų pusiausvyra), kuris, be kita ko, vartojamas Komisijos dokumentuose, kaip antai 2007 m. birželio 27 d. komunikate COM(2007) 359 galutinis, derinami du tikslai.

16 — Žr. šiuo klausimu bendrojo susitarimo preambulę ir bendrąją dalį.

17 — Europos kolektyvinių susitarimų kaip instrumento, turinčio privalomąją galią, egzistavimas, vadinasi, ir Europos kolektyvinės darbo teisės egzistavimas, iš tiesų priklauso nuo socialinių partnerių pasitikėjimo tuo, kad susitarimų aiškinimas ir taikymas atitiks kompromisą, dėl kurio susitarta.

nuostatose, negali būti neatsižvelgta nesant svarbios priežasties.

B — *Dėl prejudicinių klausimų priimtinumo*

22. Poste Italiane pirmiausia tvirtina, kad 2008 m. birželio 9 d. nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nurodyti klausimai yra nepriimtini ir nereikšmingi, nes 2009 m. balandžio 23 d. priimtame Sprendime *Angelidaki ir kt.*[18] Teisingumo Teismas jau atsakė į panašius klausimus, vadinasi, pateikė *Tribunale di Trani* naudingas gaires tam, kad jis savarankiškai priimtų sprendimą.

23. Manau, nekyla jokių abejonių dėl prejudicinių klausimų priimtinumo, kaip per teismo posėdį pažymėjo Komisija. Iš tiesų tai, kad prejudicinis klausimas yra naujas, visiškai nėra šio klausimo priimtinumo sąlyga. Nacionaliniam teismui nedraudžiama Teisingumo Teismui vėl pateikti klausimą, į kurį šis jau galbūt atsakė.

18 — Minėtas sprendimas (ypač 126, 208–212 punktai).

24. Tokiu atveju Teisingumo Teismas gali išsakyti nuomonę priimdamas motyvuotą nutartį pagal Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalies pirmą pastraipą[19]. Iš šios nuostatos formuluotės akivaizdu, kad nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateiktų klausimų panašumas į kai kuriuos klausimus, į kuriuos Teisingumo Teismas vėliau atsakė minėtame Sprendime *Angelidaki ir kt.,* savaime nėra nepriimtinumo pagrindas. Teisingumo Teismas šią proceso nuostatą kaip tik taikė bylose, kuriose atsakymas į tapatų klausimą aiškus iš minėto sprendimo ir taikomas klausimui, pateiktam iki šio sprendimo priėmimo[20].

25. Be to, pagal nusistovėjusią teismo praktiką vykstant EB 234 straipsnyje numatytai procedūrai tik prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nagrinėjantis bylą ir tiesiogiai žinantis jos iškėlimo faktines aplinkybes bei turintis prisiimti atsakomybę dėl sprendimo iš esmės, atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes, geriausiai gali įvertinti tiek prejudicinio sprendimo reikalingumą savo sprendimui priimti, tiek Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą. Todėl jeigu klausimai yra susiję su Bendrijos teisės išaiškinimu, Teisingumo Teismas iš principo turi priimti sprendimą, su sąlyga, kad siekdamas patikrinti savo kompetenciją išnagrinėja

19 — „Jeigu klausimas, dėl kurio Teismui pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, yra tapatus klausimui, dėl kurio Teismas jau yra priėmęs sprendimą, arba jeigu atsakymą į klausimą galima aiškiai nustatyti iš Teismo praktikos, Teismas, susipažinęs su generalinio advokato nuomone, bet kada gali spręsti klausimą motyvuota nutartimi, kurioje nurodomas ankstesnis sprendimas arba atitinkama Teismo praktika“.

20 — Žr. 2009 m. balandžio 24 d. Nutartį *Koukou* (C-519/08); taip pat 2009 m. lapkričio 23 d. Nutartį *Lagoudakis* (C-162/08–C-164/08).

sąlygas, kurioms esant į jį kreipėsi nacionalinis teismas [21].

C — *Vadinamosios „apsaugos nemažinimo“ sąlygos apimtis*

28. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo nutartyje išreiškia abejonių dėl to, ar Įstatyminis dekretas Nr. 368/2001 atitinka Direktyvą 1999/70 ir jos priede esantį bendrąjį susitarimą. Pirmuoju klausimu šis teismas klausia konkrečiai, ar šio įstatyminio dekreto 1 ir 11 straipsniuose numatytos nuostatos nėra draudžiamas bendrojo darbuotojų apsaugos lygio sumažinimas, kaip tai suprantama remiantis bendrojo susitarimo 8 punktu. Atsižvelgiant į įvairius argumentus, kurie buvo pateikti nagrinėjamu atveju, mano manymu, pirmiausia reikia apibrėžti sprendimo, kuris bus priimtas, taigi ir šios išvados, teisinį pagrindą. Taip pat reikia nustatyti bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalies taikymo sritį prieš pateikiant jo turinio išaiškinimą.

26. Taigi atrodo, kad *Tribunale di Trani* pakankamai pagrindė savo prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kad įrodytų jo svarbą: 1) apibūdino faktines aplinkybes, dėl kurių pateiktas šis prašymas; 2) pateikė naudingą informaciją dėl reikšmingos nacionalinės teisės; 3) nurodė šalių pagrindinėje byloje argumentus ir neaiškumus, susijusius su nacionalinių teismų praktika, dėl kurios kilo klausimas dėl Sąjungos teisės išaiškinimo; ir 4) paaiškino, kiek atsakymas į du pateiktus klausimus reikalingas pagrindinei bylai išspręsti. Taigi kreipimosi į Teisingumo Teismą dieną Sąjungos teisės išaiškinimas, kurio buvo prašyta, iš tiesų atitiko objektyvų poreikį išspręsti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme nagrinėjamą bylą [22].

1. Dėl atsakymo apimties apribojimo klausimo apimtimi

27. Atsižvelgdamas į visus šiuos aspektus manau, kad atsakovės pagrindinėje byloje prieštaravimai nėra priimtini ir kad šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra priimtinas.

29. Iš tiesų pirmojo klausimo formuluotė yra tokia, kad atrodo, jog juo siekiama visų bendrojo susitarimo 8 punkto nuostatų išaiškinimo. Vis dėlto *Tribunale di Trani* taip pat aiškiai nurodė, kad jis prašo Teisingumo Teismo išaiškinimo tam, kad būtų nustatyta, ar Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 1 ir

21 — Žr., be kita ko, minėtą Sprendimą *Mangold* (34 ir paskesni punktai) ir 2006 m. liepos 4 d. Sprendimą *Adeneler ir kt.* (C-212/04, Rink. p. I-6057, 39 ir paskesni punktai).

22 — Žr. minėto Sprendimo *Mangold* 38 punktą.

11 straipsniais pažeidžiama sąlyga, paprastai apibūdinama kaip „apsaugos nemažinimo“ sąlyga, numatyta bendrojo susitarimo 8 punkte, tiksliau jo 3 dalyje.

30. Kadangi kai kuriose, tarp jų F. Sorge pateiktose, pastabose yra argumentų dėl bendrojo susitarimo 4 ir 5 punktų ar kitų, nei nurodo *Tribunale di Trani*, įstatyminio dekreto nuostatų [23], reikia pažymėti, kad kreipimosi į Teisingumo Teismą apimtį apibrėžia prašymas priimti prejudicinį sprendimą, o ne šalių galbūt nurodytos gairės.

31. Iš tiesų pagal nusistovėjusią teismo praktiką Teisingumo Teismas neturi nagrinėti pagrindinės bylos šalių arba šalių, pateikusių pastabas, argumentų, susijusių su problemomis, kurių neapima prejudiciniai klausimai [24]. Be to, atsakymas į papildomus argumentus, nurodytus ieškovės pagrindinėje byloje rašytinėse pastabose, būtų nesuderinamas su Teisingumo Teismo pareiga užtikrinti valstybių narių vyriausybėms ir suinteresuotosioms šalims galimybę pateikti pastabas pagal Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnį, atsižvelgiant į tai, kad pagal šią nuostatą suinteresuotosioms šalims pranešama tik apie sprendimus dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą [25].

32. Be to, neginčijama, kad pagrindinė byla susijusi su vienintelės terminuotos darbo sutarties sudarymu, o ne su viena iš paeiliui sudarytų terminuotų darbo sutarčių. Kadangi tik pastaroji situacija yra įvardyta bendrojo susitarimo 5 punkto 1 ir 2 dalyse, aptariamos nuostatos ir konkrečiai joje numatytos „objektyvių priežasčių“, galinčių pateisinti tokių sutarčių pratęsimą, sąvokos nereikia aiškinti [26]. Be to, Sprendime *Mangold* [27] Teisingumo Teismas, pripažinęs, kad nagrinėjama sutartis buvo pirmoji ir vienintelė šalių sudaryta darbo sutartis, nusprendė, jog bendrojo susitarimo 5 punkto 1 dalies aiškinimas akivaizdžiai neturi jokios reikšmės pagrindinei bylai išspręsti.

23 — F. Sorge remiasi ne tik Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 1 straipsnio 1, 2 ir 4 dalimis, bet ir 2 straipsnio 1bis dalimi, 4 straipsniu, 4bis straipsniu ir šio teisės akto 5 straipsnio 3 ir 4bis dalimis.

24 — Procese dėl prejudicinio sprendimo tik nacionalinis teismas turi įvertinti tokių argumentų tinkamumą ir prireikus iš naujo kreiptis į Teisingumo Teismą, jeigu mano, kad reikia gauti papildomų gairių dėl Bendrijos teisės išaiškinimo siekiant priimti sprendimą. Žr., be kita ko, 1985 m. spalio 3 d. Sprendimą *CBEM* (311/84, Rink. p. 3261, 9 ir paskesni punktai) ir 1992 m. kovo 24 d. Sprendimą *Syndesmos Melon tis Eleftheras Evangelikis Ekklisias ir kt.* (C-381/89, Rink. p. I-2111, 18 ir paskesni punktai).

25 — Žr., be kita ko, 1997 m. kovo 20 d. Sprendimą *Phytheron International* (C-352/95, Rink. p. I-1729, 14 punktas) ir 1998 m. rugsėjo 17 d. Sprendimą *Kainuun Liikenne ir Pohjolan Liikenne* (C-412/96, Rink. p. I-5141, 24 punktas).

26 — Dėl šios sąvokos žr., be kita ko, minėtą Sprendimą *Adeneler ir kt.* (66 ir paskesni punktai) ir 2008 m. birželio 12 d. Nutartį *Vassilakis ir kt.* (C-364/07, 88 ir paskesni punktai).

27 — Minėtas sprendimas (40–43 punktai).

33. Kalbant apie bendrojo susitarimo 4 punktą, kuriuo irgi remiasi F. Sorge, jis taip pat nėra prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas. Vis dėlto pažymiu, kad šios nuostatos dėl nediskriminavimo, kurios yra visuotinio taikymo, man atrodo taikomos visoms terminuotoms darbo sutartims, tarp jų – pirmajai ir vienintelei tokios rūšies sutarčiai.

2. Dėl bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalies taikymo srities

34. Bendrojo susitarimo materialiosios taikymo srities nustatymas ypač svarbus, nes jo 8 punkto 3 dalyje numatyta, kad šioje nuostatoje numatytas draudimas taikomas tik „susitarimo taikymo srityje“. Šio bendrojo susitarimo 1 ir 2 punktuose atitinkamai nustatytas jo dalykas ir taikymo sritis. Mano manymu, šios bendrojo pobūdžio nuostatos akivaizdžiai taikomos ir 8 punktui. Kitaip tariant, vadinamosios „apsaugos nemažinimo“ sąlygos taikymo sritis sutampa su ją numatančio bendrojo susitarimo taikymo sritimi.

35. Priešingai, specialaus pobūdžio nuostatų, kaip antai šio susitarimo 5 punkto, kuris konkrečiai susijęs su draudimu piktnaudžiauti paeiliui sudarant terminuotas darbo sutartis, taikymo sritis turi būti atskirta nuo viso bendrojo susitarimo ir ypač jo 8 punkto taikymo srities.

36. Žinoma, kaip pastebėjo Komisija, bendrajame susitarime nėra nuostatų, susijusių su priežastimis, galinčiomis pateisinti pirmosios terminuotos sutarties sudarymą, bet numatyta pareiga imtis priemonių šiuo klausimu, kuri tokių sutarčių pratęsimo atveju nustatyta valstybėms narėms aptariamo susitarimo 5 punkto 1 dalies a papunktyje. Teisingumo Teismas iš tiesų pripažino, kad bendrajame susitarime valstybės narės neįpareigotos nustatyti priemonių, reikalaujančių, jog kiekviena pirmoji ar vienintelė terminuota darbo sutartis būtų pateisinta objektyviomis priežastimis, kaip tai suprantama remiantis bendrojo susitarimo 5 punkto 1 dalimi, nes ši nuostata netaikoma tokioms sutartims [28].

37. Vis dėlto, mano manymu, klaidinga remiantis tuo daryti išvadą, kurią daro Italijos Respublika, kad nacionalinės nuostatos, į kurias atsižvelgia pagrindinę bylą nagrinėjantis teismas, neturi įtakos bendrojo susitarimo taikymo sričiai dėl to, kad pareiga pateisinti pirmąją ir vienintelę terminuotą darbo sutartį objektyviomis priežastimis ir šių priežasčių pobūdis yra su bendruoju susitarimu nesusiję dalykai, vadinasi, Įstatyminiu dekretu Nr. 368/2001 padaryti pakeitimai negali būti apsaugos sumažinimas, draudžiamas šio susitarimo 8 punkto 3 dalyje.

28 — Žr. minėtus sprendimus *Mangold* (41–43 punktai) ir *Angelidaki ir kt.* (90 punktas).

38. Iš tiesų tokioms situacijoms, kaip antai F. Sorge, kurios susijusios su vienintele terminuota sutartimi, netaikoma specialioji nuostata, kuri yra bendrojo susitarimo 5 punkto nuostata, tačiau joms vis dėlto gali būti taikomas aptariamas susitarimas. Todėl vien dėl ribotos 5 punkto taikymo srities nacionalinėms nuostatoms, kuriomis reglamentuojamos pirmosios ar vienintelės sutartys, negali būti netaikoma vadinamoji „apsaugos nemažinimo“ sąlyga, kuri taikoma taip pat bendrai kaip ir bendrasis susitarimas.

3. Dėl bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalies išaiškinimo

39. Iš tiesų ir iš Sprendimo *Mangold* [29], ir iš Sprendimo *Angelidaki ir kt.* [30] aišku, kad Teisingumo Teismas nusprendė dėl apsaugos „sumažinimo“ sąvokos, kaip tai suprantama remiantis bendrojo susitarimo 8 punktu, kiek tai susiję su darbuotojais, sudariusiais pirmąją ar vienintelę terminuotą darbo sutartį. Nusprendęs, kad atsižvelgus į bendrojo susitarimo tikslus ir, be kita ko, 8 punkto 3 dalį, ši nuostata negali būti aiškinama griežtai [31], ir pažymėjęs aptariamo susitarimo 2 ir 3 punktų neribojantį pobūdį [32], Teisingumo Teismas aiškiai pasakė, kad „8 punkto 3 dalis turi būti aiškinama taip, kad šioje nuostatoje įtvirtintą „sumažinimą“ reikia nagrinėti atsižvelgiant į bendrąjį apsaugos lygį, kuris atitinkamoje valstybėje narėje buvo taikomas tiek darbuotojams, paeiliui sudariusiems terminuotas darbo sutartis, tiek darbuotojams, sudariusiems pirmąją ar vienintelę terminuotą darbo sutartį“ [33].

40. Bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalis paprastai vadinama „apsaugos nemažinimo sąlyga“. Nors ši nuostata riboja nacionalinės teisėkūros kompetencijos įgyvendinimo sąlygas, ja nėra siekiama visiškai uždrausti

29 — Minėtas sprendimas (44 ir paskesni punktai). Šioje byloje pagrindinė byla buvo susijusi su viena terminuota darbo sutartimi (aptariamo sprendimo 20 punktas).

30 — Minėtas sprendimas (108 ir paskesni punktai). Vienoje iš trijų sujungtų bylų, t. y. byloje C-378/07, pagrindinė byla buvo susijusi su keliomis vienintelėmis terminuotomis darbo sutartimis (aptariamo sprendimo 32 punktas).

31 — Reikia pažymėti, kad šiuo atveju aiškinimo kontekstas skiriasi nuo konteksto, kurį nagrinėjau šios išvados 21 punkte. Nors 8 punkto 3 dalies taikymo sritis neturi būti suprantama siauriau nei bendrojo susitarimo taikymo sritis, vis dėlto sprendžiant iš 1–3 punktų formuluotės, mano nuomone, bendrajame susitarime vartojamos sąvokos negali būti aiškinamos plačiai.

32 — Minėtas Sprendimas *Angelidaki ir kt.* (111–116 punktai). Kalbant apie plačią bendrojo susitarimo taikymo sritį, taip pat žr. 2006 m. rugsėjo 7 d. Sprendimą *Marrosu ir Sardino* (C-53/04, Rink. p. I-7213, 40 ir paskesni punktai), 2006 m. rugsėjo 7 d. Sprendimą *Vassallo* (C-180/04, Rink. p. I-7251, 32 punktas) ir 2007 m. rugsėjo 13 d. Sprendimą *Del Cerro Alonso* (C-307/05, Rink. p. I-7109, 24 ir paskesni punktai).

33 — Minėtas Sprendimas *Angelidaki ir kt.* (121 punktas).

valstybei narei sumažinti bendrąjį darbuotojų apsaugos lygį, kuris numatytas nacionalinėje teisėje. Tačiau jei valstybė narė imasi tokio sumažinimo, ji turi prisiimti atsakomybę už šį pasirinkimą, o ne slėpti tokią nacionaliniu lygiu taikomą politiką remdamasi tariamomis pareigomis, susijusiomis su Sąjungos teisės normų perkėlimu. Būtų tiksliau šią nuostatą pavadinti „skaidrumo sąlyga“, kaip pasiūlė generalinis advokatas A. Tizzano byloje *Mangold* [34], įrodęs, kad kalbama ne apie „*standstill* išlygą“.

41. Minėtas Sprendimas *Angelidaki ir kt.*, skaitomas kartu su minėtu Sprendimu *Mangold*, pateikia aiškias gaires įvertinti, ar šiuo atveju nagrinėjama reforma yra draudžiama, kaip tai suprantama remiantis minėta išlyga.

42. Iš Teisingumo Teismui pateiktos bylos medžiagos aišku, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo ir ieškovės pagrindinėje byloje nurodomas sumažinimas yra tai, kad Įstatyminis dekretas Nr. 368/2001 panaikino anksčiau Įstatyme Nr. 230/1962 numatytą pareigą terminuotoje darbo sutartyje nurodyti pavaduojamo darbuotojo, kuris turi teisę išsaugoti darbo vietą, pavardę ir pavadavimo priežastį.

43. Iš karto pažymėsiu, kad, mano nuomone, tokia reforma iš esmės yra bendrojo darbuotojų, sudarančių terminuotas darbo sutartis, apsaugos lygio sumažinimas. Pareiga nurodyti pavaduojamo darbuotojo pavardę padidina ir darbuotojų, ir profsąjungų galimybę kontroliuoti, kad darbdavys laikytųsi ribojančių nuostatų, kurios taikomos tokioms sutartims. Be to, tokios pareigos nebuvimas gali leisti darbdaviams, kurie turi daug darbuotojų, lanksčiau naudotis pavadavimo sutartimis. Iš tiesų nebereikia, kad darbuotojų, kurių pavardės nurodytos, nebuvimo laikotarpis atitiktų pavadavimo laikotarpį, bet pakanka grynojo balanso tarp nebuvimų ir pavadavimų skaičiaus. Panaikinus šį reikalavimą tokie darbdaviai gali lengviau naudotis terminuotomis darbo sutartimis siekiant pavaduoti nesančius darbuotojus, nors, priešingu atveju, jie privalėtų turėti darbuotojų, turinčių neterminuotas darbo sutartis, rezervą atostogų, nedarbingumo atostogų ir įvairiems kitiems įmanomiems nebuvimo darbe priežasčių atvejams.

44. Tačiau šis požiūris, kuris paremtas individualių sutarčių baigtimi, netinkamas norint nustatyti, ar pažeista bendrajame susitarime numatyta apsaugos nemažinimo sąlyga. Kaip

34 — Generalinio advokato A. Tizzano išvados byloje, kurioje priimtas minėtas Sprendimas *Mangold*, 62 punktas.

nurodė Teisingumo Teismas [35], reikia išnagrinėti, kiek nacionalinės teisės aktu, skirtu perkelti Direktyvą 1999/70 ir bendrąjį susitarimą, padaryti pakeitimai gali, pirma, būti laikomi susijusiais su šio susitarimo „įgyvendinimu“ ir, antra, būti aktualūs „bendrajam (darbuotojų) apsaugos lygiui“, kaip tai suprantama remiantis jo 8 punkto 3 dalimi.

45. Kalbant apie pirmąjį kriterijų, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad sąsajos su bendrojo susitarimo „įgyvendinimu“ sąvoka apima visas priemones, kuriomis siekiama užtikrinti, kad Direktyvos 1999/70 tikslas galėtų būti pasiektas, įskaitant ir priemones, kuriomis, pasibaigus perkėlimo terminui, papildomi arba keičiami jau priimti nacionalinės teisės aktai [36]. Nagrinėjamu atveju ši pirmoji sąlyga man atrodo įvykdyta [37], atsižvelgiant į Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 preambulę, kurioje aiškiai įvardyta Direktyva 1999/70, ir atsižvelgiant į įstatymo, įgaliojusio Italijos vyriausybę šioje srityje imtis priemonių, nuostatas, kuriose taip pat daroma nuoroda į direktyvą [38]. Tačiau tokio teisės akto negalima laikyti prieštaraujančiu bendrojo susitarimo 8 punkto 3 daliai, jeigu jame numatytas sumažinimas pateisinamas ne būtinybe įgyvendinti bendrąjį susitarimą, o siekiant įgyvendinti kitokį, nuo tokio įgyvendinimo nepriklausantį tikslą [39].

46. Šioje vietoje, manau, naudinga išskirti tris nacionalinių normų rūšis: pirma, normos, kuriomis siekiama perkelti direktyvą *stricto sensu*, būtinai turinčios atitikti jos reikalavimus; antra, normos, susijusios su tokių nuostatų, kaip antai bendrasis susitarimas, kuriame nustatyti tik bendrieji principai ir minimalūs reikalavimai, t. y. riba, kurią valstybės narės gali peržengti, perkėlimu; trečia, normos, kurios neturi jokio ryšio su direktyvos ar bendrojo susitarimo turiniu. Taigi viena ir ta pačia nacionalinės teisės reforma galima siekti šių trijų tikslų. Tuo atveju, kai iki perkėlimo galiojusio teisinės apsaugos mechanizmo palyginimo su teisiniu mechanizmu po perkėlimo rezultatas yra iš esmės neigiamas, šis rezultatas gali reikšti bendro pobūdžio apsaugos sumažinimą, kaip tai suprantama remiantis bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalimi. Tačiau jei ši sąlyga yra suprantama kaip nustatanti skaidrumo pareigą, galima būtų iš valstybės narės reikalauti, kad ji, darydama vienokį ar kitokį pakeitimą, aiškiai įvardytų savo ketinimą arba įgyventi bendrąjį susitarimą, arba siekti kito tikslo.

47. Nė viena iš suinteresuotųjų šalių nepateikė įrodymų šiuo klausimu. Bet kuriuo atveju

35 — Minėtas Sprendimas *Angelidaki ir kt.* (130 punktas).

36 — Minėtas Sprendimas *Mangold* (51 punktas).

37 — Italijos Respublika, žinoma, teigia, kad įstatyminis dekretas nepatenka į bendrojo susitarimo taikymo sritį, tačiau šiuo klausimu pateikti argumentai manęs neįtikina dėl jau nurodytų priežasčių.

38 — Žr. šios išvados 10 išnašą.

39 — Minėtas Sprendimas *Angelidaki ir kt.* (133 punktas).

pagal EB 234 straipsnį numatytą teisminio bendradarbiavimo sistemą tik nacionaliniai teismai gali aiškinti nacionalinę teisę [40]. Tačiau, pagrindinę bylą nagrinėjančio teismo teigimu, „sąlygos dėl pavadavimo *pakeitimas sumažinant apsaugą* atrodo glaudžiai susijęs su pareigos Italijos teisę suderinti su nagrinėjama direktyva laikymusi“ [41].

48. Atsižvelgiant į Teisingumo Teismo turimoje bylos medžiagoje esančią informaciją, neatmestina, kad tai, jog Įstatyminiame dekrete Nr. 368/2001 nenumatyta pareiga nurodyti pavaduojamo darbuotojo pavardę ir pavadavimo priežastį, yra susiję su bendrojo susitarimo įgyvendinimu, bet taip pat gali būti, kad šia reforma buvo siekiama visiškai kito tikslo nei minėtas įgyvendinimas. Taigi nacionalinis teismas, o ne Teisingumo Teismas turės nustatyti priežastis, dėl kurių buvo priimta nagrinėjama nacionalinės teisės nuostata [42].

49. Kalbant apie antrąją Sprendime *Angelidaki ir kt.* nustatytą sąlygą, pagal kurią sumažinimas turi būtų susijęs su „bendruoju“ pagal terminuotas sutartis dirbančių darbuotojų „apsaugos lygio“ sumažinimu, pasakytina, kad ji reiškia, jog bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalis gali apimti tik tokį apimties sumažinimą, kuris gali bendrai paveikti nacionalinės teisės aktus dėl terminuotų darbo sutarčių [43].

50. Šiuo klausimu reikia įvertinti poveikio, kurį turėjo ginčijami pakeitimai pagal terminuotas sutartis įdarbintiems darbuotojams, apimtį, atsižvelgiant į tai, kas anksčiau buvo numatyta nacionalinėje teisėje.

51. Panašu, kad Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 1 straipsniu padaryti anksčiau galiojusios nacionalinės teisės pakeitimai daro poveikį ne visiems terminuotas darbo sutartis sudariusiems darbuotojams, o tik tiems, kurie buvo įdarbinti tam, kad pavaduotų nesančius darbuotojus, turinčius teisę išsaugoti darbo vietą, nes tik ši viena kategorija buvo numatyta Įstatymo Nr. 230/1962 1 straipsnio 2 dalies b punkte, kuriuo remiamasi nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą.

52. Pagal Teisingumo Teismo praktiką [44] tol, kol darbuotojai, įdarbinti siekiant pavaduoti nesančius darbuotojus, nėra reikšminga darbuotojų, atitinkamoje valstybėje narėje įdarbintų terminuotam laikotarpiui, dalis, o šitai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, apsaugos,

40 — Žr., be kita ko, minėtą Nutartį *Vassilakis ir kt.* (134 punktas), taip pat minėtą Sprendimą *Marrosu ir Sardino* (54 punktą) ir 2009 m. gegužės 7 d. Sprendimą *Rijkeboer* (C-553/07, Rink. p. I-3889, 30 punktas).

41 — Prašymo priimti prejudicinį sprendimą III punkte patikslinta, kad junginys lotynų kalba *reformatio in peius* tekste originalo kalba parašytas pasviruoju šriftu.

42 — Žr. šia prasme minėtą Sprendimą *Angelidaki ir kt.* (138 punktas).

43 — Minėtas Sprendimas *Angelidaki ir kt.* (140 punktas).

44 — Minėtas Sprendimas *Angelidaki ir kt.* (142 punktas).

taikomos šiai ribotai darbuotojų kategorijai, sumažinimas negali bendrai paveikti vidaus teisės sistemoje darbuotojams, saistomiems terminuotos darbo sutarties, taikomos apsaugos lygio.

53. Be to, pažymėtina, kad naujoje nuostatoje išliko, pirma, reikalavimas, jog priežastis, dėl kurios sudaroma terminuota darbo sutartis, būtų įvardyta, nurodant konkrečias technines, gamybos, organizavimo ar darbuotojų pavadavimo priežastis, antra, su šiuo reikalavimu susijusi sankcija, t. y. termino negaliojimas. Atsižvelgiant į prie bylos medžiagos pateiktą informaciją, galima kelti klausimą dėl to, ar, kaip teigia *Poste Italiane*, padaryti pakeitimai galėjo būti atsverti kitomis garantijomis taip, kad dabar galiojančios teisės teikiamos apsaugos lygis būtų panašus arba didesnis nei anksčiau galiojęs tiek bendru, tiek specialiu požiūriu, t. y. kiek tai susiję su terminuotos darbo sutarties sudarymo priežastimis.

54. Kaip Teisingumo Teismas yra nusprendęs, reikia pripažinti, kad nepanašu, jog nacionalinėje teisėje padaryti pakeitimai yra bendrojo pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų apsaugos lygio „sumažinimas“, nes juos gali atsverti kitos piktnaudžiavimo paeiliui sudarant terminuotas darbo sutartis prevencijos priemonės [45] ir, papildysiu šį pavyzdį, priemonės, kuriomis siekiama uždrausti terminuotas sutartis sudariusių darbuotojų diskriminaciją.

45 — Žr. minėtą Sprendimą *Angelidaki ir kt.* (146 punktas).

55. Taigi minėtomis aplinkybėmis draudimas sumažinti bendrąjį darbuotojų apsaugos lygį neužkerta kelio tam, kad darbuotojas ar darbuotojų kategorija perkėlus bendrąjį susitarimą atsidurtų mažiau palankioje padėtyje.

56. Bet kuriuo atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kuris vienintelis turi pakankamai žinių apie tai, kaip keitėsi pagal nacionalinę teisę terminuotoms darbo sutartims taikomi teisės aktai, turi įvertinti, ar egzistuoja bendrojo darbuotojų apsaugos lygio sumažinimas, kuris draudžiamas bendrojo susitarimo 8 punktu, ir, be kita ko, nustatyti nacionalinės teisės pakeitimo, kaip antai nagrinėjamas, realų poveikį.

57. Galiausiai man atrodo, kad padaryti nacionalinės teisės pakeitimai, kuriais, kaip antai nagrinėjamais pagrindinėje byloje, siekiama perkelti Direktyvą 1999/70 ir bendrąjį susitarimą, nėra bendrojo darbuotojų, sudariusių terminuotas darbo sutartis, apsaugos lygio sumažinimas, kaip tai suprantama remiantis bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalimi, nes, o šitai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, jie susiję su

ribota terminuotas darbo sutartis sudariusių darbuotojų kategorija arba gali būti atsverti priimant kitas tokias sutartis sudariusių darbuotojų apsaugos priemones.

D — *Dėl išvadų, darytinų iš vadinamosios „apsaugos nemažinimo" sąlygos išaiškinimo*

58. Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar pagal Sąjungos teisę jis privalo netaikyti tokios nacionalinės teisės nuostatos, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, kuri neatitinka šios teisės. Iš esmės jis nori sužinoti, ar tuo atveju, jei Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 1 ir 11 straipsniai prieštarautų bendrojo susitarimo 8 punkto 3 daliai, jis vietoje jų turėtų taikyti nuostatas, kurios galiojo iki šių nuostatų priėmimo, t. y. Įstatymo Nr. 230/1962 1 straipsnio 2 dalies b punktą.

59. Pažymėtina, kad Teisingumo Teismas jau pateikė atsakymą į tokį patį klausimą Sprendime *Angelidaki ir kt.*, o kiti naudingi aspektai, leidžiantys atsakyti į šį klausimą, aiškūs iš sprendimų *Adeneler ir kt.* ir *Impact*, taip pat Nutarties *Vassilakis ir kt.* [46], kaip tai buvo nurodyta tuo pačiu metu priimtoje nutartyje byloje *Koukou* [47].

60. Pirmiausia Teisingumo Teismas pažymėjo, kad jo nusistovėjusi praktika dėl tiesioginio vertikalaus direktyvų veikimo [48] taikoma ir susitarimams, dėl kurių, kaip ir dėl bendrojo susitarimo dėl terminuotų darbo sutarčių, susitarė socialiniai partneriai Bendrijos lygiu ir kurie remiantis EB 139 straipsnio 1 ir 2 dalimi buvo įgyvendinti Tarybos direktyva, būdami jos sudedamąja dalimi [49].

61. Be to, jis pripažino, kad atsižvelgiant į bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalį ir, sprendžiant iš formuluotės, jos ribotą taikymo sritį, iš šioje nuostatoje numatyto draudimo asmenims negali atsirasti jokia teisė, kurios turinys būtų pakankamai konkretus, aiškus ir besąlyginis [50].

46 — Žr. minėtą Sprendimą *Adeneler ir kt.* (108–124 punktai), taip pat 2008 m. balandžio 15 d. Sprendimą *Impact* (C-268/06, Rink. p. I-2483, 69–80 punktai), minėtą Nutartį *Vassilakis ir kt.* (56–72 punktai).

47 — Minėta nutartis (125 ir paskesni punktai).

48 — Žr. minėtą Sprendimą *Angelidaki ir kt.* (193 ir paskesni punktai bei ten nurodyta teismo praktika).

49 — Žr. minėtą Sprendimą *Impact* (58 punktas), kuriame atmesta galimybė, kad bendrojo susitarimo 5 punkto 1 dalis yra tiesioginiai veikianti, tačiau tokia pripažinta jo 4 punkto 1 dalis.

50 — Žr. minėtą Sprendimą *Angelidaki ir kt.* (208–211 punktai). Generalinė advokatė J. Kokott taip pat padarė išvadą, kad bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalis netaikoma tiesiogiai, nes „vartojamos neapibrėžtos teisinės sąvokos", ypač dėl to, kad „šia nuostata apskritai nesiekiama konkrečiam asmeniui suteikti teisės ginti savo, kaip darbuotojo, interesus" (toje byloje pateiktos išvados 125–127 punktai).

62. Kaip jau nurodžiau, apsaugos lygio sumažinimas, kurį galbūt jaučia darbuotojas, nebūtinai reiškia, kad sumažėjo bendrasis apsaugos lygis, kaip tai suprantama remiantis bendrojo susitarimo 8 punktu. Kitaip tariant, gali būti, kad individuali situacija yra mažiau palanki nei pagal anksčiau galiojusią teisę, tačiau nauja nacionalinės teisės norma gali neprieštarauti bendrajam susitarimui.

63. Tuo remdamasis Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad aptariama sąlyga neatitinka sąlygų, keliamų tiesioginiam veikimui atsirasti [51], kuris šiuo atveju būtų vertikalus [52], nors šioje byloje jai galėtų būti pripažintas tiesioginis horizontalus veikimas, tačiau tokią galimybę Teisingumo Teismas visuomet atmeta [53].

64. Reikia pažymėti, kad šalys smarkiai ginčijosi dėl to, ar *Poste Italiane* turi privataus, ar viešojo asmens statusą, o bylos medžiagoje nėra pakankamai duomenų, kad galėčiau susiformuoti tvirtą nuomonę šiuo klausimu. Bet kuriuo atveju man neatrodo reikalinga išsiaiškinti šį statusą, nes net tiesioginis vertikalus veikimas buvo aiškiai paneigtas bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalyje.

65. Teisingumo Teismas toliau nurodė, kad „šiomis aplinkybėmis būtent nacionaliniai teismai turi aiškinti nacionalinės teisės nuostatas kuo labiau taip, kad jų taikymas atitiktų bendrojo susitarimo tikslus“ [54], ir ypač kad išaiškinimas atitiktų bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalį [55].

66. Šalys skirtingai vertino šios teismų praktikos realų poveikį. F. Sorge padarė išvadą, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas vietoj Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 nuostatų, pripažintų prieštaraujančiomis bendrajam susitarimui, turi taikyti Įstatymo Nr. 230/1962 nuostatas, be kita ko, atsižvelgdamas ir į *Corte costituzionale*, ir į *Corte suprema di cassazione* sprendimus. Atvirkščiai, *Poste Italiane*, manydama, kad šiuose sprendimuose kalbama apie tai, jog ginčijamos nuostatos atitinka bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalį, teigia, kad *Tribunale*

51 — Minėtas Sprendimas *Angelidaki ir kt.* (208–211 punktai).

52 — Įvairiose pagrindinėse bylose bylinėjosi darbuotojai ir juos įdarbinusios vietos valdžios institucijos.

53 — Pagal nusistovėjusią teismų praktiką direktyva negalima remtis asmenų atžvilgiu, bet galima remtis valstybės atžvilgiu, nesvarbu, kas veikia jos vardu: darbdavys ar viešojo administravimo institucija. Žr., be kita ko, 1986 m. vasario 26 d. Sprendimą *Marshall* (152/84, Rink. p. 723, 48 ir 49 punktai), 1994 m. liepos 14 d. Sprendimą *Faccini Dori* (C-91/92, Rink. p. I-3325, 24 ir 25 punktai), 2004 m. spalio 5 d. Sprendimą *Pfeiffer ir kt.* (C-397/01–C-403/01, Rink. p. I-8835, 109 punktas), 2007 m. balandžio 19 d. Sprendimą *Farrell* (C-356/05, Rink. p. I-3067, 40 punktas) ir 2010 m. sausio 19 d. Sprendimą *Kücükdeveci* (C-555/07, Rink. p. I-365, 46 punktas).

54 — Kadangi bendrasis susitarimas, kuris yra Direktyvos 1999/70 sudedamoji dalis, yra tokios pačios teisinės prigimties kaip direktyva, valstybės narės, taikydamos EB 249 straipsnio trečią pastraipą, turi visiškai laikytis aptariamo susitarimo tikslo.

55 — Minėtas Sprendimas *Angelidaki ir kt.* (212 ir 213 punktas), taip pat generalinės advokatės J. Kokott išvados toje byloje 122–128 punktai.

di Trani bet kuriuo atveju negali atsisakyti taikyti aptariamų normų. Italijos Respublika, šiuo klausimu išsakydama tik papildomą nuomonę, nurodė, jog pagrindinę bylą nagrinėjantis teismas galėjo pasinaudoti įvairiomis priemonėmis tam, kad Įstatyminis dekretas Nr. 368/2001 būtų išaiškintas taip, kad atitiktų bendruoju susitarimu siekiamą apsaugos lygį. Savo ruožtu Nyderlandų vyriausybė mano, kad Sąjungos teisę atitinkantis aiškinimas neturėtų leisti nacionaliniam teismui netaikyti nagrinėjamų nuostatų, jei dėl to „apsaugos nemažinimo“ sąlyga taptų tiesiogiai veikiančia, tačiau tokia galimybė buvo atmesta. Komisija neišreiškė savo nuomonės šiuo klausimu.

67. Minėtame Sprendime *Angelidaki ir kt.* prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui pateikiamos gairės dėl teisinio pagrindo (197 ir 198 punktai) ir dėl Sąjungos teisę atitinkančio aiškinimo pareigos apribojimų (200–202 punktai) pagal analogiją, kalbant apie bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalį. Konkrečiai pažymėta, kad pagal savo kompetenciją nacionaliniai teismai, taip pat ir visos kitos valstybių narių institucijos turi veikti, kad būtų užtikrintas nagrinėjamos direktyvos veiksmingumas ir priimtas jos siekiamą tikslą atitinkantis sprendimas [56]. Vis dėlto šios pareigos vykdymas neleidžia pagrindinę bylą nagrinėjančiam teismui viršyti savo kompetencijos ir, be kita ko, nacionalinę teisę aiškinti *contra legem*, nes tik nacionalinės teisės aktų leidėjas gali ją pakeisti.

68. Reikėtų pridurti, kad, mano manymu, Bendrijos teisę atitinkančio aiškinimo pareiga jokiu būdu negali reikšti, jog taikomos nacionalinės normos, kurios formaliai nėra galiojančios ir netinkamos tiek *ratione materiæ*, tiek *ratione temporis*. Taikytina nacionalinės teisės norma būtinai turi būti aiškinama taip, kad atitiktų Direktyvą 1999/70 ir bendrąjį susitarimą bei Sąjungos teisę apskritai. Nors dėl Sąjungos teisės viršenybės nacionalinės teisės norma gali būti netaikoma, ši teisė negali padaryti formaliai galiojančios ar taikomos *in casu* valstybės narės teisės sistemoje normos, kuri priklauso šiai teisės sistemai. Pabrėžiu, kad Sąjungos teisė negali „prikelti iš numirusiųjų“ nacionalinės nuostatos, kuri nebegalioja ir kuri, nesant tos srities specialių nuostatų, netaikoma *ratione temporis* bylai, kaip yra panaikintų Įstatymo Nr. 230/1962 nuostatų atveju.

69. Pažymėtina, kad tokį reikalavimą reikia atskirti nuo reikalavimo, susijusio su tuo, kad Sąjungos teisę atitinkančio aiškinimo pareiga taikoma visoms taikomoms nacionalinės teisės nuostatoms, tarp jų ir ankstesnėms, ir priimtoms vėliau nei nagrinėjama

56 — Apie šiuos principus neseniai buvo priminta minėtame Sprendime *Kücükdeveci* (žr. 48 punktą).

direktyva [57]. Be to, priminsiu, kad, kaip nusprendė Teisingumo Teismas, jei nacionalinės teisės pripažintų aiškinimo būdų taikymas leidžia tam tikromis aplinkybėmis aiškinti vidaus teisės nuostatą išvengiant prieštaravimo su kita vidaus teisės norma ar dėl to siaurinti šios nuostatos taikymo sritį taikant tik tą jos dalį, kuri atitinka minėtą nuostatą, nacionalinis teismas privalo taikyti tuos būdus, kad būtų pasiekti direktyvoje numatyti rezultatai [58].

70. Taip pat reikia pabrėžti, jog taip suprantama Sąjungos teisę atitinkančio aiškinimo pareiga nereiškia, kad *de facto* pripažįstamas bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalies tiesioginis, vertikalus ar horizontalus veikimas, o dėlto nuogąstauja Nyderlandų vyriausybė. Manau, kad nereikia painioti tiesioginio veikimo, kuris gali būti būdingas tokios rūšies nuostatai asmenų atžvilgiu, su jos poveikiu valstybių narių teisėkūros ir teismų veiklai [59].

71. Taigi į antrąjį klausimą reikėtų atsakyti, kad, pirma, asmuo negali remtis bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalies įgyvendinimu tam, kad būtų atsisakyta taikyti Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 1 straipsnio nuostatas, vietoj jų taikant panaikintas Įstatymo Nr. 230/1962 1 straipsnio 2 dalies b punkto nuostatas, antra, jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ginčijamas nuostatas pripažins prieštaraujančioms Sąjungos teisei, jis turės pateikti tokį taikomų nacionalinės teisės nuostatų išaiškinimą, kuris leistų kuo labiau ir neviršijant aptariamo teismo kompetencijos laikytis aptariamos sąlygos formuluotės ir tikslo.

57 — Žr. minėtą Sprendimą *Angelidaki ir kt.* (197 punktas). Manau, kad šis argumentas gali būti taikomas tik nuostatoms, kurios vidaus teisės sistemoje iš tiesų turi norminę galią, bet ne nuostatoms, kurios buvo panaikintos ir egzistuoja tik faktiškai kaip nacionalinės teisės istorijos dalis.

58 — Žr. minėtą Sprendimą *Pfeiffer ir kt.* (116 punktas).

59 — Šiuo klausimu pabrėžiu, kad bendrasis susitarimas gali būti ne tik bylų, susijusių su asmenimis, bet taip pat bylų, susijusių su socialiniais partneriais sektoriniu ar net nacionaliniu lygiu, dalykas, o principas, jog teisės aktai ir kolektyviniai susitarimai turi būti aiškinami taip, kad atitiktų bendrojo susitarimo 8 punkto 3 dalį, man atrodo svarbesnis šiame lygyje nei kalbant apie individualių darbo sutarčių sąlygų galiojimą.

V — Išvada

72. Atsižvelgdamas į anksčiau pateiktus svarstymus, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Tribunale di Trani* (Italija) pateiktus prejudicinius klausimus:

„1. 1999 m. kovo 18 d. sudaryto bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 8 punkto 3 dalį reikia aiškinti taip, kad ja nedraudžiama tokia nacionalinės teisės nuostata, kokia įtvirtinta 2001 m. rugsėjo 6 d. Įstatyminio dekreto Nr. 368/2001 1 ir 11 straipsniuose, kurioje, kitaip nei ankstesnėje nacionalinės teisės normoje, kaip antai 1962 m. balandžio 18 d. Įstatymo Nr. 230 dėl terminuotų darbo sutarčių, 1 straipsnio 2 dalies b punktas, nenumatyta darbdavio pareiga terminuotose darbo sutartyse dėl nesančių darbuotojų, turinčių teisę išsaugoti darbo vietą, pavadavimo įvardyti pavaduojamo darbuotojo pavardę ir pavadavimo priežastį, jei tokie pakeitimai, o šitai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, susiję su ribota terminuotas darbo sutartis sudariusių darbuotojų kategorija arba jie atsveriami priimant kitas terminuotas darbo sutartis sudariusių darbuotojų apsaugos priemones.

2. 1999 m. kovo 18 d. sudaryto bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis 8 punkto 3 dalis neatitinka sąlygų tiesioginiam veikimui įgyti. Jei paaiškės, kad nacionalinės teisės pakeitimas, kaip antai padarytas 2001 m. rugsėjo 6 d. Įstatyminiu dekretu Nr. 368/2001, prieštarauja minėtai sąlygai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turės ne atsisakyti taikyti atitinkamas nacionalinės teisės nuostatas, bet šias nuostatas išaiškinti kuo labiau taip, kad jos atitiktų Sąjungos teisę ir ypač bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotas sutartis tikslą."